

मराठी (प्रथम भाषा)

प्रास्ताविक

भाषा ही मानवाची विशेष निर्मिती आहे. मानवी व्यवहाराचे ते एक प्रभावी माध्यम आहे. भाषिक व्यवहारासाठी, विचार व्यक्त करण्यासाठी आणि स्वतःच्या विकासासाठी मानवाने तिचा सातत्याने विकास केला. ज्ञानसंपादनाचे आणि अभिव्यक्तीचे भाषा हे एक समर्थ साधन आहे.

भाषेच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना संस्कारित करून, त्यांच्या भाषेचे कलात्मक रूप जोपासणे आणि ते वृद्धिंगत करणे अपरिहार्य आहे.

देशप्रेम, राष्ट्रभक्ती, राष्ट्रीय एकात्मता, विश्वबंधुत्व, विज्ञाननिष्ठा, सर्वधर्मसमभाव, नैतिक मूल्ये, निसर्गप्रेम, श्रमप्रतिष्ठा आणि सामाजिक जाणीव यांचा विकास भाषेमुळेच साधला जातो.

सर्वसामान्य उद्दिष्टे

- १) विद्यार्थ्यांची आत्मप्रकटीकरणात्मक भाषिक कौशल्ये विकसित करणे.
- २) भाषाविषयक ग्रहणशक्तीचा विकास करणे.
- ३) वाङ्मयाबद्दल आवड निर्माण करणे.
- ४) सत्प्रवृत्तींचे पोषण करून चिकित्सक वृत्तीची जोपासना करणे.
- ५) नवनिर्मिती व आत्माविष्कार शक्तींचा विकास करणे.
- ६) आधुनिक भाषाविज्ञानाची ओळख करून देणे.
- ७) प्रचलित जीवनातील वास्तविकता लक्षात आणून देऊन दहशतवाद, भ्रष्टाचार, लोकसंख्या वाढ, ढासळलेली नीतिमूल्ये यांची जाणीव निर्माण करून सर्वांना समान संधी देण्याची व एकसंध समाज घडविण्याची प्रेरणा देणे.
- ८) दृक्-श्राव्य साधनांच्या द्वारे भाषिक अनुभव वाढविणे.

- ९) विविध वाङ्मयीन प्रवाह, प्रकार, प्रवृत्ती यांचे आकलन वाढविणे.
- १०) विघातक शक्तींनी निर्माण केलेली अस्थिरता लक्षात घेऊन विद्यार्थ्यांत आत्मविश्वास निर्माण करून संकटांना सामोरे जाण्याची क्षमता निर्माण करणे.
- ११) माहिती-तंत्रज्ञान, पर्यावरण यांची आणि जागतिकीकरणाच्या समस्यांची ओळख करून देणे व त्यांच्या आव्हानांना सामोरे जाण्यासाठी विद्यार्थ्यांना समर्थ करणे.
- १२) विद्यार्थ्यांमध्ये स्वयं-अध्ययनाची आवड निर्माण करणे व त्यांना अभ्यासासाठी प्रवृत्त करणे.
- १३) भाषेचा दैनंदिन व्यवहारात उपयोग करता यावा या दृष्टीने व्यावहारिक भाषेत प्रावीण्य मिळवून देणे.

उद्दिष्टे

- १) विद्यार्थ्यांचा शब्दसंग्रह वाढवून त्याचा दैनंदिन व्यवहारात उपयोग करण्यास शिकविणे आणि विद्यार्थ्यांमध्ये उद्यमशीलतेची प्रेरणा निर्माण करून व्यावहारिक भाषेत प्रावीण्य मिळवून देणे.
- २) श्रवण, संभाषण, भाषण, वाचन, लेखन, आकलन आणि स्वतंत्र अभिव्यक्ती या क्षमता व कौशल्ये यात वाढ करणे.
- ३) ज्ञान आणि आनंदप्राप्तीसाठी वाचनाची आवड निर्माण करणे.
- ४) मराठी भाषेतील विविध साहित्यिकांची व साहित्यप्रकारांची ओळख करून देणे.
- ५) विद्यार्थ्यांच्या ठिकाणी आपली भाषा, साहित्य, संस्कृती, राष्ट्र, मानवता, विज्ञाननिष्ठा, सर्वधर्मसमभाव व स्त्री-पुरुष समानता, वडीलधान्यांबद्दल आदरभावना, नैतिक मूल्ये, निसर्गप्रेम, श्रमप्रतिष्ठा आणि सामाजिक जाणीव इ. गुणांची वाढ व जोपासना करणे.

- ६) अन्य भाषाभगिनी तसेच मराठीच्या विविध बोलीभाषांबद्दल आपुलकी निर्माण करणे.
- ७) चित्रपट, आकाशवाणी, दूरदर्शन, संगणक, ई-मेल, इंटरनेट, मोबाईल इ. दृक्-श्राव्य साधनांच्या द्वारे भाषिक अनुभव वाढविणे.
- ८) माहिती तंत्रज्ञान, पर्यावरण आणि जागतिकीकरणाच्या समस्यांची ओळख करून देऊन त्यांच्या आव्हानांना सामोरे जाण्यासाठी समर्थ करणे.
- ९) विद्यार्थ्यांमध्ये स्वयं-अध्ययनाची आवड निर्माण करून त्यांना अभ्यासासाठी प्रवृत्त करणे.
- १०) भाषेची मूलभूत संरचना आणि अभ्यासक्रमातील व्याकरणाचे घटक समजावून देणे.

इयत्ता १ वी

गद्य विभाग सुमारे ८० पृष्ठे

(प्रस्तावना, टीपा, स्वाध्याय वगळून) स्वयंअध्ययनासाठी पाठ नसेल. स्थूलवाचन हा स्वतंत्र विभाग असेल (४ पाठ) प्राचीन गद्य - २ पाठ

पद्य विभाग

सुमारे २०० ओळी पैकी प्राचीन पद्य ५० ओळी. (अभंग, पंडिती काव्य, पद, विराणी, पोवाडा, फटका इ.)

व्याकरण

१. अलंकार-यमक, अनुप्रास, उपमा, अनन्वय.
२. अव्यये - क्रियाविशेषण, केवलप्रयोगी, उभयान्वयी, शब्दयोगी.
३. दिलेल्या शब्दातील अक्षरांपासून अर्थपूर्ण शब्द तयार करणे.
४. पर्यायी शब्द.
५. लेखननियमांनुसार शब्द लिहिणे (लेखननियम पाठ्यपुस्तकात देणे आवश्यक).
६. विरामचिन्हे - विरामचिन्हांचा वापर करणे.

वाक्प्रचार व म्हणी

अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करणे.

निबंध लेखन

चित्रावरून, प्रसंगावरून, कल्पनाविस्तार, आत्मवृत्त

(निबंधासाठी प्रमाण भाषेतील/बोली भाषेतील लेखन चालेल). साधकबाधक मुद्दे मांडणे आवश्यक. अभिव्यक्तीस प्राधान्य.

गद्य आकलन/सारांशलेखन - अपठित गद्यउतारा.

उपयोजित मराठी

१. पत्रलेखन - निमंत्रण, आभार, अभिनंदन, मागणी, चौकशी.
२. वृत्तलेखन
३. जाहिरात लेखन
४. कथापूर्ती
५. बोलीभाषेतील उतारे - बोलीभाषेतील उतार्यांचे प्रमाणभाषेत रूपांतर करणे.

संवादकौशल्ये : (तोंडी परीक्षा)

भाषापरिचय : भाषेची संरचना (पाठ्यपुस्तकात देणे, गुण नाहीत).

पूरक वाचन वाचनकौशल्यासाठी वाचनीय पुस्तकांची यादी देणे (गुण नाहीत).

शालेय स्तरावर पूरकवाचनाच्या पुस्तकांवर आधारित १० गुणांची परीक्षा शाळा घेऊ शकतील (परीक्षा घेणे सक्तीचे नाही).

इयत्ता १० वी

गद्य विभाग सुमारे ८० पृष्ठे

(प्रस्तावना, टीपा, स्वाध्याय वगळून) स्वयंअध्ययनासाठी पाठ नसेल. स्थूलवाचन हा स्वतंत्र विभाग असेल - ४ पाठ. प्राचीन गद्य २ पाठ.

पद्य विभाग सुमारे २०० ओळीपैकी प्राचीन पद्य ५० ओळी. (अभंग, पंडिती काव्य, पद, विराणी, पोवाडा, फटका इ.).

व्याकरण

- १) अलंकार - रूपक, उत्प्रेक्षा, व्यतिरेक,

- २) समास - द्वंद्व (इतरेतर, वैकल्पिक, समाहार), द्विगु, अव्ययीभाव.
- ३) पर्यायी शब्द
- ४) लेखननियमांनुसार शब्द लिहिणे (लेखननियम पाठ्यपुस्तकात देणे आवश्यक).
- ५) विरामचिन्हे - विरामचिन्हांचा वापर करणे.

वाक्प्रचार व म्हणी : अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करणे.

निबंधलेखन :

प्रसंगावरून, कल्पनाविस्तार, आत्मवृत्त, वैचारिक निबंधासाठी प्रमाणभाषेतील बोलीभाषेतील लेखन चालेल. साधकबाधक मुद्दे मांडणे आवश्यक. अभिव्यक्तीस प्राधान्य.

गद्य आकलन/सारांशलेखन - अपठित गद्यउतारा.

उपयोजित लेखन

१. पत्रलेखन - कौटुंबिक, मागणी, विनंती, तक्रार.
२. निमंत्रणपत्रिका

३. आवेदनपत्र
४. अहवाललेखन - (शालेय कार्यक्रम)
५. अभिप्रायलेखन(पुस्तक, नाटक, संगीत, चित्र)
६. बोलीभाषेतील उतारे (बोलीभाषेतील उताऱ्यांचे प्रमाणभाषेत रूपांतर करणे)

संवादकौशल्ये : (तोंडी परीक्षा)

भाषापरिचय : चिन्हव्यवस्था (पाठ्यपुस्तकात देणे, गुण नाहीत)

पूरक वाचन : वाचनकौशल्यासाठी वाचनीय पुस्तकांची यादी देणे (गुण नाहीत).

2.3

मराठी (द्वितीय भाषा)

प्रास्ताविक

मराठी ही महाराष्ट्राची राजभाषा आहे. भारतातील प्रगत भाषांपैकी मराठी ही एक भाषा आहे. विविध प्रांतातील अनेक अमराठी भाषिक लोक महाराष्ट्रात राहतात. त्यांची मातृभाषा जरी वेगळी असली तरी हे लोक महाराष्ट्रात राहत असल्यामुळे त्यांना दैनंदिन व्यवहार चालविण्यासाठी मराठी भाषा अवगत होणे अनिवार्य आहे. त्यामुळे त्यांनी मराठी भाषा शिकण्याची अत्यंत आवश्यकता आहे. त्यांच्यामध्ये मराठी भाषेबद्दल आपुलकी, प्रेम व जिह्वाळा निर्माण व्हावा, महाराष्ट्रातील लोकजीवन, परंपरा यांच्याशी एकरूपता निर्माण व्हावी, तसेच मराठी साहित्याची प्रातिनिधिक स्वरूपात ओळख व्हावी हाही द्वितीय भाषेचा आणखी एक हेतू आहे.

उद्दिष्टे

- विद्यार्थ्यांना मराठी भाषेचे आकलन होऊन ती सहजपणे बोलता, वाचता आणि लिहिता येणे.
- मराठी भाषेतील शब्दसंग्रह वाढून त्याचे उपयोजन कौशल्य विकसित होणे.
- योग्य उच्चार व योग्य स्वराघात यांचा मेळ साधून प्रकट वाचन करता येणे.
- लेखनाच्या नियमांचा योग्य उपयोग करून लिहिता येणे.
- मराठीतील विविध साहित्य प्रकारांचा आस्वाद घेता येणे व साहित्यिकांचा परिचय होणे.
- राष्ट्रीय एकात्मता, विश्वबंधुत्व, विज्ञाननिष्ठा, सर्वधर्मसमभाव, स्त्री-पुरुष समानता, नैतिक मूल्ये, निसर्गप्रेम, श्रमप्रतिष्ठा आणि सामाजिक जाणीव इ. गुणांची वाढ व जोपासना करणे.
- भाषेचा दैनंदिन व्यवहारात उपयोग करता यावा या दृष्टीने व्यावहारिक भाषेत प्रावीण्य मिळवून देणे.

- चित्रपट, आकाशवाणी, दूरदर्शन, संगणक, ई-मेल, मोबाइल इ. दृक्-श्राव्य साधनांच्या द्वारे भाषिक अनुभव वाढविणे.

इयत्ता ९ वी

गद्य पाठ : एकूण ५५ पृष्ठे

(प्रस्तावना, टीपा, स्वाध्याय वगळून)

पद्य पाठ : एकूण ओळी- १००

स्थूल वाचन : सुमारे १५ पृष्ठे.

व्याकरण : वाक्प्रचार, वाक्यात उपयोग करा लेखननियमानुसार शब्दांची दुरुस्ती, सामान्य रूप

विभक्ती आणि प्रत्यय (फक्त परिचय गुण नाहीत)

समानार्थी/विरुद्धार्थी शब्द देणे

लेखन : अ) निबंधलेखन (मुद्यांच्या आधारे)

वर्णनात्मक १ विषय, कल्पनात्मक १ विषय (चरित्र/आत्मचरित्र हे प्रकार वगळण्यात आले आहेत)

आ) गोष्ट/कथालेखन (मुद्यांवरून गोष्ट)

इ) उतारा आकलन (अपठित उतार्यावर तीन प्रश्न देणे)

उपयोजित (व्यावहारिक) : अ) पत्रलेखन

१) औपचारिक पत्र

आ) वृत्तलेखन /जाहिरात

- महत्त्वपूर्ण : इस प्रारूप के आवश्यकतानुसार परिवर्तन करने का अधिकार 'मंडल' के 'हिंदी अध्ययन मंडल' को रहेगा!

संवादकौशल्ये

इयत्ता १० वी

गद्य पाठ : सुमारे ५५ पृष्ठे
(प्रस्तावना, टीपा, स्वाध्याय इ. वगळून)

पद्य : सुमारे १०० ओळी

स्थूल वाचन : सुमारे १५ पृष्ठे

व्याकरण : १) समास, द्विगू, द्वंद्व (तीन उपप्रकारांसह-
समाहार, वैकल्पिक, इतरेतर))

२) वाक्यप्रकार- प्रश्नार्थक, आज्ञार्थक,
उद्गारवाचक, विधानार्थी

३) लेखननियमांनुसार शब्द लिहिणे

४) वाक्प्रचार

लेखन : अ) निबंध (दिलेल्या मुद्द्यांचे आधारे)
वर्णनात्मक १, कल्पनाप्रधान १, वैचारिक
१

आ) गोष्ट/कथालेखन - (मुद्द्यांवरून)

इ) उतारा आकलन (अपठित उताऱ्यावर
तीन प्रश्न देणे)

उपयोजित (व्यावहारिक) लेखन : अ) पत्रलेखन -
व्यावसायिक

आ) वृत्तलेखन (बातमी लेखन) / जाहिरात

संवादकौशल्ये : तोंडी परीक्षा

